

Historie Kliniky kardiologie IKEM

Vladimír Staněk

Klinika kardiologie, Institut klinické a experimentální medicíny, Praha, Česká republika

Adresa: prof. MUDr. Vladimír Staněk, CSc., Klinika kardiologie, IKEM, Vídeňská 1958/9, 140 21 Praha 4, e-mail: vladimir.stanek@medicon.cz

Začátkem letošního roku jsme oslavili 40. výročí založení IKEM a 60. výročí založení Ústavu pro choroby oběhu krevního, který byl předchůdcem dnešní Kliniky kardiologie IKEM. Následující text je ohlédnutím do nedávné historie tohoto pracoviště.

Období II. interní výzkumné základny 1971–1990

Ústav pro choroby oběhu krevního, který byl založen v roce 1951, přestal existovat de nomine v roce 1971, kdy byl založen Institut klinické a experimentální medicíny (IKEM). Do tohoto nově založeného institutu byly integrovány i další výzkumné ústavy v Krči. Pohnutky k jeho založení byly zčásti politické, kdy někteří ředitelé ústavů odešli do emigrace nebo byli politicky diskvalifikováni, a zčásti šlo o racionální důvody. V samostatných ústavech se řešila často stejná tematika a týmy spolu nespolečně pracovaly. Ústavy po integraci ztratily svou suverenitu. Vedoucí pracoviště již nebyl ředitelem, ale přednostou a změnila se označení pracovišť. Ústav klinické a experimentální chirurgie dostal označení Chirurgická výzkumná základna a hlavní další ústavy, jako Ústav pro výživu lidu, Ústav pro choroby oběhu krevního a Ústav experimentální terapie, dostaly označení I., II. a III. interní výzkumná základna (IVZ). Ústav pro choroby oběhu krevního, který sídlil v pavilonu B5 v Krči, dostal označení II. interní výzkumná základna a pod tímto názvem pracoviště existovalo dalších 20 let až do roku 1990. Ředitel institutu, akademik Prokop Málek, jmenoval přednostou II. IVZ tehdy ještě docenta Jiřího Widimského a brzy došlo k integraci tematicky blízkých týmů. Pod II. IVZ přešla z někdejšího Ústavu experimentální terapie hemodynamická laboratoř emigranta Severina Dauma a také angiologická skupina. Z původního Ústavu pro choroby oběhu krevního odešla zase skupina nefrologická, která se sloučila s nefrologickou skupinou pracoviště Ústavu experimentální terapie, a položila tak základ dnešní Kliniky nefrologie IKEM. Fyziologové z Ústavu pro choroby oběhu krevního přešli do integrovaného experimentálního pracoviště. Později přešlo pod II. IVZ kardiostimulační oddělení vedené Čestmírem Švorčíkem, které bylo předtím začleněno

pod chirurgii. Koronární jednotka původně umístěná na chirurgii byla přesunuta na kardiologii ještě před založením IKEM. Tak došlo ke sjednocení všech kardiologických týmů pod střechu II. IVZ, která sídlila v budově někdejšího Ústavu pro choroby oběhu krevního.

Pracoviště II. IVZ se tak stalo jediným kardiologickým zařízením ve státě, které pokrývá všechny podobory kardiologie a právem se stalo klinickou bází pro doškolování lékařů. V roce 1974 přešla část pracovníků z Katedry interního lékařství Ústavu pro doškolování lékařů na II. IVZ pod vedením prof. Widimského do nově zřízené subkatedry kardiologie. Katedra ve svých kursech a stážích vychovala a odzkoušela více než 1 000 kardiologů. Prof. Widimský vedl subkatedru od roku 1974 do roku 1992, kdy tuto funkci převzal Vladimír Staněk.

Hlavním zájmem tehdejšího přednosty byla arteriální a plicní hypertenze. Na pracovišti vznikla řada prací o plicní embolizaci a plicní hypertenzi. V letech 1969–1999 inicioval Jiří Widimský celkem sedm mezinárodních symposií o plicní cirkulaci. Praha byla vnímána jako centrum výzkumu plicní hypertenze. V roce 1983 založil také Pracovní skupinu pro hypertenzi České kardiologické společnosti, ze které vznikla dnešní samostatná Česká společnost pro hypertenzi.

Nové poznatky však vedly k postupné změně pracovní náplně. Chirurgické pracoviště se z původně převážně cévní problematiky začalo orientovat na koronární problematiku. Do II. IVZ přešel z Nemocnice Pod Petřínem Juraj Fabián, který předtím již delší dobu stážoval v Krči. Zformoval velmi aktivní koronární skupinu, která zajišťovala vyšetřování pacientů s chronickou ICHS před revaskularizačními výkony a před transplantací srdce. Pracoviště si udržovalo vedoucí postavení v řadě podoborů a pyšnilo se řadou priorit v Československu. V tomto období byla zavedena trombolytická léčba srdečního infarktu, hemodynamické monitorování u akutních stavů a byl implantován první kardioverter-defibrilátor. Ve spolupráci s radiologickým pracovištěm byla provedena první koronární angioplastika. Ve stejné době byla provedena první úspěšná transplantace srdce a zaveden program srdečních transplantací.

V roce 1983 došlo k personální změně na ředitelském postu IKEM. Akademik Prokop Málek odešel do důchodu

a na místo ředitele byl jmenován Vladimír Kočandrle. Při té příležitosti odvolal ministr zdravotnictví Jaroslav Prokopec po 12 letech z místa přednosty II. IVZ Jiřího Widimského a na jeho místo jmenoval Juraje Fabiána. Ten tuto funkci zastával do konce roku 1989, kdy byl ředitelem odvolán z funkce. V době působení prof. Fabiána jako přednosty bohužel odešla z ústavu celá řada kardiologů a angiologů, např. Petr Niederle, Jan Vojáček, Pavel Jebavý, Milena Henzlová, Martin Riedel a řada dalších.

Na místo Juraje Fabiána byl v roce 1989 jmenován Vladimír Staněk. V porevolučním roce 1990 odvolal ministr zdravotnictví Martin Bojar z funkce ředitele IKEM Vladimíra Kočandrleho a na jeho místo dočasně jmenoval Vladimíra Staňka, který tuto funkci zastával po dobu jednoho roku. Tomu se podařilo prosadit změnu nic neříkajícího názvu II. IVZ na průhledné označení Klinika kardiologie IKEM.

Ve srovnání dvacetileté historie Ústavu pro choroby oběhu krevního s téměř dvacetiletým obdobím II. IVZ je patrný velký posun od klinické fyziologie k terapii. Bylo to dáno historicky, vývojem nových poznatků a technologií. Do diagnostiky vstoupila selektivní koronární angiografie, echokardiografie a elektrofyziologie. Původní bezmocnost v léčbě ischemické choroby srdeční vystřídala koronární chirurgie a koronární intervence. V léčbě infarktu myokardu se uplatnila akutní koronární péče, monitorace rytmu a hemodynamiky s trombolýzou. V léčbě arytmií se začala rozvíjet nefarmakologická léčba, např. katetrizační ablace nebo implantace kardioverterů-defibrilátorů. V léčbě srdečního selhání se stala standardním postupem transplantace srdce. Ve všech těchto odvětvích získala Klinika kardiologie vedoucí postavení ve státě.

Klinika kardiologie IKEM od roku 1990

V porevolučním období se především rozvíjela stejně jako jinde ve světě problematika koronární intervence a problematika arytmií. Na začátku devadesátých let probíhaly uvnitř IKEM boje mezi radiology a kardiology o koronární intervence. Koronární angioplastiky zavedli sice v IKEM radiologové, nicméně praxe ukazovala, že tematika patří kardiologům. Jakmile celou problematiku převzali kardiologové, začal se prudce zvyšovat počet výkonů a převýšil výrazně počty podobných výkonů v celé republice. Především se v té době metoda intervencí posunula na pole akutních koronárních syndromů. Koronární angioplastika se od roku 1995 stala na Klinice kardiologie IKEM rutinní léčbou srdečního infarktu, a předběhla tak vývoj ve státě i ve světě.

Nejdynamičtější rozvoj však nastal v léčbě poruch srdečního rytmu. Ve spolupráci s kardiochirurgií IKEM se rozvinul program chirurgické léčby preexcitací a prováděla se i chirurgická léčba komorových arytmií. Šlo o unikátní výkony nejen v našem státě, ale i v okolních zemích. Na začátku devadesátých let se podařilo získat generátor pro radiofrekvenční ablaci a byla provedena první úspěšná

selektivní ablaci přídatné dráhy u dospělého u nás. Tím byla chirurgická léčba rychle zatlačena do pozadí a metoda katetrizační ablaci se postupně aplikovala nejen na všechny formy supraventrikulárních arytmií, ale i na komorové arytmie a později na složité postincizionální arytmie po srdečních operacích. Koncem 90. let byla provedena i první katetrizační ablaci fokálního zdroje fibrilace síní. Klinika kardiologie začala organizovat první mezinárodní workshopy o katetrizačních ablacích s živými přenosy a začala si budovat svoji pozici na mezinárodním poli. V roce 1999 byl implantován první biventrikulární kardiostimulátor a později i první kardioverter-defibrilátor s možností biventrikulární stimulace.

V roce 2001 odešel z místa přednosty Kliniky kardiologie Vladimír Staněk a na jeho místo nastoupil Josef Kautzner, který dále velice úspěšně rozvinul diagnostiku a nefarmakologickou léčbu arytmií a zviditelnil pracoviště na mezinárodní scéně. V roce 2005 se klinika přestěhovala po 54 letech z pavilonu B5 krčské Thomayerovy nemocnice do nové budovy IKEM, a to je již současnost.

Po celou dobu své existence od roku 1951 bylo pracoviště uznáváno jako vedoucí zařízení v oboru kardiologie a vedoucí pracovníci zastávali významné funkce. Prof. Klement Weber byl předsedou Československé kardiologické společnosti v letech 1951–1955, prof. Jan Brod byl mezinárodně uznávanou osobností, prof. Zdeněk Fejfar byl vedoucím Oddělení kardiovaskulárních nemocí Světové zdravotnické organizace v Ženevě v letech 1957–1971, prof. Zbyněk Píša byl v letech 1964–1972 vedoucím Oddělení chronických onemocnění v Evropské úřadovně Světové zdravotnické organizace v Kodani a od roku 1973 do roku 1983 byl vedoucím Oddělení kardiovaskulárních nemocí Světové zdravotnické organizace v Ženevě. Prof. Jiří Widimský byl členem výboru Evropské kardiologické společnosti v letech 1976–1980 a v letech 1980–1984 byl jejím viceprezidentem. Prof. Vladimír Staněk byl předsedou České kardiologické společnosti v letech 1990–1995. Prof. Renata Cífková byla v letech 1999–2005 vědeckou sekretářkou Evropské společnosti pro hypertenzi.

Nynější přednosta Kliniky kardiologie prof. Josef Kautzner je v současnosti členem výboru Evropské kardiologické společnosti. Z Kliniky kardiologie IKEM vyšly významné vedoucí osobnosti české kardiologie, jako prof. Jan Vojáček, přednosta I. interní kliniky Fakultní nemocnice Hradec Králové, zemřelý prof. Petr Niederle, primář Kardiologického oddělení v Nemocnici Na Homolce, Pavel Jebavý, dlouholetý vedoucí Kardiologie na Bulovce, nebo prof. Renata Cífková, dlouholetá přednostka Pracoviště preventivní kardiologie IKEM. Špatně si nevedli ani ti, kteří odešli do emigrace v osmdesátých letech – prof. Milena Henzlová v New Yorku, doc. Arina Richterová ve Švédsku a prof. Martin Riedel v Mnichově. Jako emeritní profesor a přednosta Kliniky kardiologie IKEM děkuji osudu za to, že jsem mohl strávit prakticky celý profesní život v prostředí s takovou tradicí a přeji těm mladším a mladým kolegům, aby nás neopustil genius loci.